

EL JUBERRIÀ. LA PRIMERA CULTURA PIRINENCA?

Pablo Martínez¹, Alex Vidal², Abel Fortó³, Valenti Turu⁴, Óscar Augé⁵, Ferran Pujol⁶, Alfons Figuls⁷,
Xavier Maese⁸, Oriol Mercadal⁹, Jean Guilaine¹⁰

¹ CIPAG. Passeig de l'Església 1, 08859 Begues. pablomartrod@gmail.com

² Arqueòleg professional. Plaça Camp del Codina 3, 1-7, 25700 La Seu d'Urgell.
aleksvidal@hotmail.com

³ Patrimoni Cultural, Àmbit de Recerca Històrica, Carretera de Bixessarri s/n, Aixovall AD 600, Sant Julià. abel_forto@govern.ad

⁴ Fundació Marcel Chevalier. Centre Socio-Cultural de la Llacuna AD500 Andorra la Vella.
igeofundacio@andorra.ad

⁵ Patrimoni Actiu. C/Munturull 31, 1er 1ª, 25700 La Seu d'Urgell info@patrimoniactiu.com

⁶ Arqueòleg professional. fpujol34@hotmail.com

⁷ GRAMPO/UAB (2014 SGR-1248). Institut de recerques envers la Cultura (IREC).
alfons_figuls@telefonica.net

⁸ Arqueòleg professional. C/Gran de Sant Andreu 330, 08027 Barcelona. xmaese@gencat.cat

⁹ Museu Cerdà, C/Higini de Rivera 4, Puigcerdà, la Cerdanya. oriolmuseu@puigcerda.cat

¹⁰ Collège de France, Paris. jguilaine@wanadoo.fr

Résumé:

Au cours de l'histoire des groupes humains ont habité la montagne. Dans les Pyrénées, le secteur du haut Segre, les vallées d'Andorre et le sud de l'Ariège, ont livré des témoignages de communautés, pleinement adaptée au territoire, dès la seconde moitié du cinquième millénaire aC. Les récentes études des matériaux exhumés à Juberrí, provenant des sites du Camp del Colomer et du Carrer Llinars 28, élargissent le panel de données disponibles (sites de la Feixa del Moro, de la tombe de Segudet et de diverses grottes cerdanes comme celles de la Fou de Bor et d'Olopte) et conduisent à l'identification d'un nouveau faciès datant du Néolithique moyen initial.

Mots clé : *faciès, céramique, poinçons, montagne, Néolithique moyen initial*

1.-INTRODUCCIÓ

Durant el segle XX diversos investigadors des de diferents disciplines han argumentat l'existència d'una cultura pirinenca. Des dels estudis de la Prehistòria cal destacar les propostes inicials de Pere Bosch Gimpera¹ i posteriorment des de l'Antropologia Violant² i Comas³, han tractat d'identificar unes formes de vida amb unes característiques pròpies d'aquesta geografia.

El passat 2016 es van reunir en una monografia tots els estudis que múltiples especialistes van fer del jaciment neolític de Juberri (Andorra) el qual, malgrat totes les dificultats trobades, va poder acabar-se amb èxit. Exposem aquí les últimes línies del pròleg d'aquesta monografia escrit per Jean Guilaine, que és el que ens va motivar per aquest article:

"D'aquesta manera es dibuixa la trama d'un grup cultural (que no és realment Montboló ni Molinot) lligat a l'explotació agrícola de l'alta muntanya pirinenca oriental. Ja sabem que es despleguen des de la Cerdanya i Andorra fins als relleus de l'Arieja i, per tant, a banda i banda de la serralada, el que indica que ja no era un obstacle i que podia ser creuada en tots dos sentits per aquests «autòctons». A aquesta fàcies cultural original, proposo, en homenatge a l'excavació d'Abel Fortó i Alex Vidal i els autors d'aquest llibre, donar-li el nom de Juberrià a l'espera que noves investigacions necessitin encara més la seva identitat, evolució material i econòmica, i la seva extensió geogràfica "⁴.

2.-UNA PRIMERA CULTURA PIRINENCA?

Per consensuar el definir què és una cultura Kroeber i Kluckhohn⁵ ja van recollir 164 definicions. De d'un punt de vista antropològic, es pot entendre la cultura com a tota classe de comportament après, és a dir, el coneixement, les creences, l'art, la moral, la llei, els costums i qualsevol facultat i hàbit adquirit per una persona com a membre d'una societat⁶. Potser des d'una mentalitat construïda des d'esquemes i conceptes d'arqueologia i prehistòria podríem acordar que, en cronologies neolítiques, a l'Europa occidental en parlar de cultura estem utilitzant aquest concepte només en base al registre material producte de l'activitat humana, les restes de ceràmiques, d'eines de pedra, de fauna i flora utilitzades o consumides i de vegades alguna representació simbòlica. És en base a aquesta cultura material que intentem interpretar i reconstruir el que serien les

¹ BOSCH GIMPERA, P., *Etnología de la Península Ibérica*. Barcelona, Ed. Alpha, 1932; *El poblamiento antiguo y la formación de los pueblos de España*, Mexico City, Editorial: Imprenta Universitaria, 1945.

² VIOLANT i SIMORRA, R., *El Pirineo Español. Vida, usos, costumbres, creencias y tradiciones de una cultura milenaria que desaparece*, Madrid, Plus Ultra. 1949.

³ COMAS D'ARGEMIR, D., "¿Existe una cultura Pirenaica? Sobre las especificidades del Pirineo y el proceso de cambio social", *Temas de Antropología Aragonesa* nº5, 1995, 31-54.

⁴ GUILAINE, J., "Pròleg", A Fortó, A., i Vidal, A. (coord), *Comunitats agrícoles al Pirineu. L'ocupació humana a Juberri durant la segona meitat del V mil·lenni cal AC (Feixa del Moro, Camp del Colomer i Carrer Llinàs 28, Andorra, 2016, 11-13.*

⁵ KROEBER, A. L. i KLUCKHOHN, C., *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*, 1952.

⁶ MAIR, L., *Introducción a la antropología social*. Madrid, Alianza Universidad, 1986.

creences, costums, tradicions i símbols que pertanyien i identificaven aquelles persones. Queda clar, però, que partim només d'artefactes, objectes i materials diversos, no tenim cap altre font d'informació. Treballem amb restes materials per identificar fets intersubjectius que defineixen les comunitats humanes⁷.

Deixarem de banda doncs parlar de "cultura" i, com ja hem fet en un article recent⁸, utilitzarem el concepte "fàcies". En aquest treball ja explicàvem què enteníem per fàcies i ho vam considerar necessari, perquè possiblement no tots estariem d'acord en la concepció del que és una "cultura arqueològica", ni seríem partícips de l'ús que hom fa d'aquest concepte. El concepte de grup té un significat especial pels antropòlegs, es refereix a un conjunt o cos social amb existència permanent (normes i interessos comuns, els quals fixen els drets i les obligacions respecte la relació mútua i en relació amb els interessos)⁹. En canvi, fàcies, sembla un terme sense tanta càrrega simbòlica, històrica, antropològica i filosòfica, i que possiblement no generi tanta discussió.

És un concepte emprat per alguns arqueòlegs i prehistoriadors per tal d'identificar la producció material d'un grup humà en un període concret i en una geografia determinada. El seu origen (perquè l'etimologia és llatina) cal anar a buscar-la a la llengua francesa, a la qual la historiografia arqueològica d'arreu té unes profundes arrels. En aquest sentit, el diccionari Larousse, defineix *facies* com "el conjunt de trets que configuren un aspecte particular d'un període cultural prehistòric". L'etimologia d'aquest mot està relacionat amb l'aspecte i proposem considerar una accepció més del terme, que en aquest cas fa referència a les característiques que defineixen un grup humà.

És evident la complexitat que implica utilitzar un concepte o un altre, però alhora també hi ha una idea general que tots entenem. En aquesta està la identificació d'uns objectes materials que tenen unes característiques i una cronologia comunes, o similars, i que s'han trobat en diversos jaciments d'una mateixa zona geogràfica o un àrea propera. Al

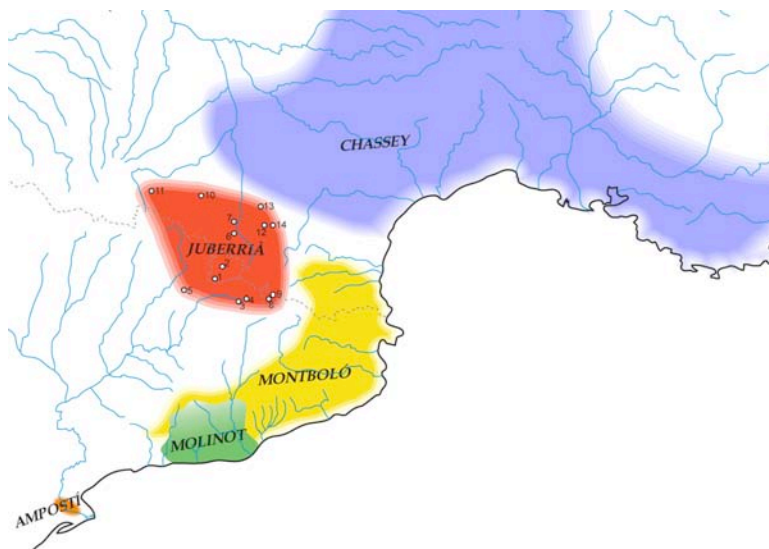

Fig.1: Mapa amb la localització i extensió de les fàcies corresponents al període del Neolític Mitjà Inicial entorn al Pirineu

costat d'aquests objectes s'identifiquen altres característiques, com ara patrons d'assentament, rituals funeraris o manifestacions simbòlico-artístiques comuns, i és llavors quan es parla d'un horitzó cultural, d'una fàcies cultural o d'una cultura arqueològica.

La segona part de la pregunta que dona títol a l'article seria si aquesta fàcies és, veritablement, la

⁷ HARARI, Y. N., *Sàpiens. Una breu història de la humanitat*. Barcelona, Edicions 62, 2015.

⁸ MARTÍNEZ, P. et al., El Juberrià. Una nueva facies cultural para el Neolítico Medio Inicial en el Pirineo Oriental, *Actas del VI Congreso del Neolítico Peninsular* (Granada, 2016), (en premsa).

⁹ MAIR, L., *Introducción a la antropología social*, Madrid, Alianza Universidad, 1986.

primera cultura arqueològica que s'identifica als Pirineus. La resposta no és pas senzilla. Des del Paleolític Superior fins el Neolític Antic, es troben als Pirineus els trets materials comuns que es documenten a moltes contrades d'Europa, sense que sobresurti en aquest espai un grup diferenciat o amb personalitat pròpia.

En canvi, sí que podem dir que aquesta fàcies cultural del Juberrià és la primera que es limita a aquesta àrea del Pirineu, encara que també cal apuntar que no s'estén per tota la serralada, sinó que només es troba en el seu sector oriental.

3.-UN NOU MAPA CULTURAL EN EL NEOLÍTIC MITJÀ INICIAL

La periodització del Neolític a Catalunya ha estat modificada recentment com a conseqüència dels avenços en les investigacions. El que fins al moment s'havia anomenat Neolític Antic Evolucionat a inicis de la dècada del 1980¹⁰, actualment es considera ja com un primer període dins del Neolític Mitjà. Mestres presentava la terminologia «Neolític Antic Evolucionat postcardial, fàcies Molinot» i es referia al Neolític català meridional (5800-5000 BP) existent després de les fàcies i els materials epicardials i just abans de la cultura dels Sepulcres de Fossa, que comprenia el Neolític Mitjà Ple a Catalunya. En aquesta nova classificació en la periodització cronològica del neolític anomenarem a aquesta fase Neolític Mitjà I o Neolític Mitjà Inicial, que s'anteposa als Sepulcres de Fossa situats en un Neolític Mitjà II o Neolític Mitjà Ple.

A França, aquesta divisió data de fa força dècades. La transició entre la fi del Neolític Antic (4800 AC) i l'inici del Chassey (4400 AC) va facilitar l'atribució de grups com el

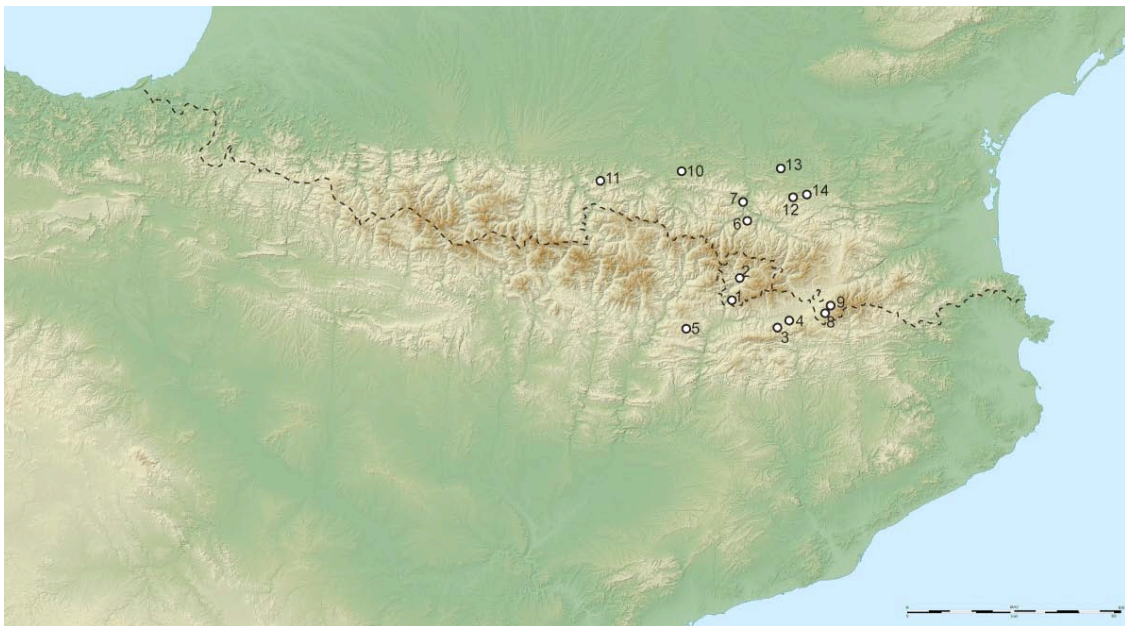

Fig. 2.- Mapa físic de Pirineu amb la situació dels jaciments adscrits a la fàcies Juberrià. 1.- Juberri (Andorra), 2.-Tomba de Segudet Ordino (Andorra), 3.-Cova de la Fou de Bor (Bor Cedanya), 4.- Coves A i B de Olopte (Isòvol, Cerdanya), 5.- Cova d'Anes (Prullans), 6.- Cova de l'Home Mort (Soriguera, Pallars Sobirà), 7.-Lo Lladre (Llo, Cerdanya), 8.-Pla de Bac (Eyne, Cerdanya), 9.-Petite Grotte de Niaux (Arieja, França), 10.-Grotte de Bedeilhac (Arieja, França), 11.- Grotte d'Enlène (Montesquieu-Avantès, França), 12.-Goufre et grotte de Gelès (Girosp, França), 13.-grotte de Las Morts (Morenci, França), 14.-grotte de Rieuforcand (Dun, França), 15.-grotte des Ouilles de Rieuforcand (Belesta, França).

de Bize¹¹, el de Montbol ¹² o el de Saint-Uze¹³ a una etapa pre-Chassey del Neolític Mitjà, que es va anomenar Neolític Mitjà Inicial o Neolític Mitjà I, com a moment precursor de la cultura Chassey que formar , amb totes les seves fases o etapes internes, el Neolític Mitjà Ple o Neolític Mitjà II.

La incorporació d'aquesta fàcies del Juberrià dins del Neolític Mitjà Inicial a Catalunya ens redibuixa el mapa cultural d'aquest període. Fins ara teníem identificats tres estils ceràmics que van donar nom a tres fàcies o grups culturals. D'una banda, el Montboló, localitzat al nord-est de Catalunya, des del Llobregat fins al sud-est de França, caracteritzat per unes ceràmiques llises, brunyides i amb alguns elements decoratius propis, com nervis llisos, que poden formar figures, o nanses tubulars que solen estar disposades verticalment. En segon lloc, el Molinot, comú a la meitat meridional de Catalunya, des del Llobregat i Anoia pel nord-est fins al riu Gai  pel sud, el qual consisteix en unes produccions amb la superfície exterior raspallada amb decoració de crestes de secció triangular. El tercer, anomenat Ampost , localitzat a les boques de l'Ebre i del qual encara en coneixem ben poc, at s que, a dia d'avui, els jaciments que hi pertanyen reflecteixen sobre el mapa una extensió molt limitada.

Davant la complexitat que representa treballar amb tots aquests conceptes, en treballs anteriors¹⁴ hem intentat ordenar les idees. Creiem que podem seguir utilitzant el terme "postcardial" per denominar l'etapa cultural del Neolític Mitjà Inicial o Neolític Mitjà I que estem tractant, per diferenciar-lo d'altres fases culturals del mateix moment i de diferents àrees geogràfiques. Amb tot, cal especificar que no podem parlar de cer mica postcardial quan ens referim a l'estil ceràmic Molinot, ja que coexisteix amb altres estils ceràmics, com el Montboló, l'Ampost  o el Juberrià aquí presentat que, com els anteriors, també tenen antecedents en la fase epicardial i, en conseq ncia, també són postcardials. Així doncs, quan parlem de materials ceràmics s'hauria d'utilitzar la terminologia combinada de postcardial Molinot, postcardial Montboló o postcardial Juberrià. De la mateixa manera, tampoc podem anomenar Molinot un període quan el que representa és tan sols un estil ceràmic.

 s aix , en aquest context i amb aquestes referències, on queda englobada la fàcies del Juberrià.

¹⁰ MESTRES, J., "Neolític Antic Evolucionat Postcardial al Penedès", *El Neolític a Catalunya. Taula rodona de Montserrat (maig de 1980)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1981, 103-112.

¹¹ GUILAINE, J., "Sur l'Epicardial languedocien", *Les civilisations n olithiques du Midi de la France. Colloque de Narbonne*, 1970, 13-16.

¹² COURTIN, J., *Le Néolithique de la Provence*, Paris, Klincksieck (Mémoires de la Société préhistorique française; 11), 1974.

¹³ BEECHING, A., "Nouveau regard sur le Néolithique ancien et moyen du Bassin rhodanien". A Voruz, J.-L. (dir), *Chronologies néolithiques: de 6000 à 2000 ans avant notre ère dans le Bassin rhodanien. Colloque d'Amb rieu-en-Bugey 1992*, Amb rieu-en-Bugey, Société Préhistorique Rhodanienne (Documents du Département d'Anthropologie et d' cologie de l'Universit ; 20), 1995, 93-111.

¹⁴ MARTÍNEZ, P., "Estudi dels materials ceràmics". A Fort , A. i Vidal, A. (coord.), *Comunitats agrícoles...*, op. cit., 87-148; MARTÍNEZ, P., et al., "El Juberrià. Una nueva facies cultural para el Neolítico Medio Inicial en el Pirineo Oriental", *Actas del VI Congreso del Neolítico Peninsular* (Granada, 2016), (en premsa).

4.-CARACTERÍSTIQUES QUE IDENTIFIQUEN LA FÀCIES JUBERRIÀ.

Determinats elements materials, per les seves característiques, ens han portat a identificar aquesta fàcies a jaciments que se situen en una geografia ben concreta. Sens dubte un dels elements més característics i significatius són les nanses amb prolongacions superiors en forma de protuberàncies, apèndixs o, de vegades, el que podríem anomenar botons. L'estudi de les ceràmiques del jaciment neolític de **Juberri** (Andorra)¹⁵ posa de manifest l'elevada presència d'aquests elements, tot i que algunes nanses, minoritàries, no presenten aquestes protuberàncies.

El segon jaciment que ha ajudat a identificar aquesta fàcies ha estat la **cova de la Fou de Bor** (Bor, Bellver de Cerdanya, la Cerdanya). Si bé una publicació anterior¹⁶ ja entreveia paral·lels clars amb materials de Juberri, com les nombroses nanses amb

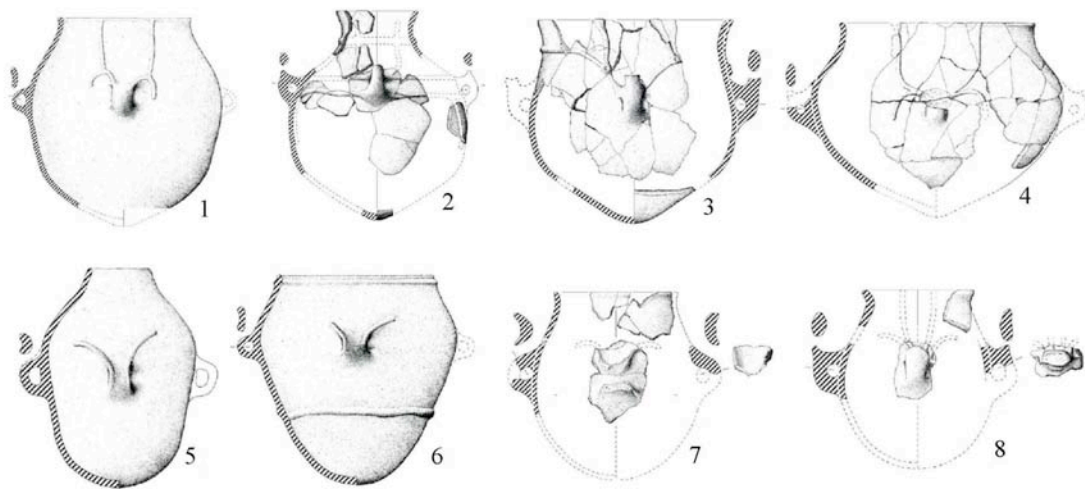

Fig.3.-Morfologies i decoracions de les ceràmiques trobades en el jaciment de Juberri (Martínez 2016).

apèndixs superiors llavors situades en el Bronze Mitjà per relació amb la cultura de la Polada, l'estudi efectuat recentment d'alguns materials¹⁷, fruit de les excavacions de Josep Colomines realitzades el 1922¹⁸ i d'Elisabeth Huntingford i Miquel Barreres¹⁹, ha portat a identificar una completa seqüència d'ocupacions durant tota la prehistòria recent en aquesta cova, amb nombrosos fragments de ceràmica i indústria polida que s'identificarien sense problemes dins la fàcies del Juberrià.

¹⁵ MARTÍNEZ, P., "Estudi ...", *op. cit.*, 87-148.

¹⁶ MALUQUER DE MOTES, J., "La ceràmica con asas de apéndice de botón y el final de la cultura megalítica del nordeste de la península", *Ampurias*, IV, 1942, 171-188.

¹⁷ MARTÍNEZ, P. i MERCADAL, O., "La Fou de Bor (La Cerdanya, Girona). Apuntes para la restitución de sus ocupaciones durante la prehistoria reciente", *Actas del VI Congreso...*, *op. cit.*

¹⁸ COLOMINES, J., "Cova de la Fou. Bor (Cerdanya)", *l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* vol. VIII, Barcelona, 1927-31, 14-19.

¹⁹ BARRERES, M. i HUNTINGFORD, E., "El jaciment arqueològic de la Fou de Bor (Baixa Cerdanya)", *Ausa* X/102-104, Vic, 1982, 201-215; "La Fou de Bor", *Excavacions Arqueològiques a Catalunya*, 1: 142, Dept. de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1982.

Aquestes nanses tan característiques també són presents a les **coves A i B d'Olopte** (Isòvol, Cerdanya), excavades per l'Institut de Prehistòria y Arqueologia de la Diputació de Barcelona/Centre Excursionista de Catalunya en 1966²⁰, pel Grup d'Investigacions Subterrànies dirigit per Enric Mirambell el 1973 (es tracta només d'una recollida de materials), i per Josep Fernández de Villalta i Jordi Barris entre 1983 i 1985 (tres campanyes a la cova B de Olopte)²¹, i que hom pot veure-ho en l'estudi realitzat per Assumpció Toledo²².

Un altre jaciment cerd  d'aquesta fàcies, que ha estat incl s ara en haver-se identificat aquest tipus de nanses, és el de **Lo Lladre** (Llo, Cerdanya). Els materials exhumats van ser tema de discussió i pol mica per la seva atribució cronològica. Pierre Campmajó els situava al neolític, dins la segona meitat del IV mil lenni²³, tot recolzant-se en una datació de C14. Altres investigadors francesos s'hi oposaven, tot proposant que eren materials del Bronze Mitjà i que, en conseq ncia, l'estratigrafia no resultava fiable. El pas del temps i la recerca actual demostren la validesa de la hipòtesi de Campmajó, malgrat les reticències del moment.

També a territori franc s hi són presents aquestes nanses a la **Petite Grotte de Niaux** (Arieja, França)²⁴, i a més, al pròleg de la monografia esmentada, Guilaine apunta la presència d'una indústria òssia que presenta unes perforacions²⁵ i que podria també ser pròpia d'aquesta f cies²⁶, tot i que, de moment, ni a Juberri ni a la Fou s'ha trobat.

²⁰ CANALS, M.; RIBERA, C. i VI NAS, R., "La Fou de Bor i cavitats de l'alta Vall del Segre", *Monografies Locals* 5, Sèrie B, CEC, Barcelona, 1970.

²¹ VILLALTA, J. F. DE i BARRIS, J., *Memòria d'excavació de la Cova B d'Olopte (Cerdanya)*. 1983, 1984, 1985 (inèdites).

²² TOLEDO, A., "Els materials ceràmics de les coves A i B d'Olopte (Isòvol, Cerdanya)", *Cypsela* 12, 1998, 135-146.

²³ CAMPMAJÓ, P., "Le site de Ll ", *Cypsela*, 1, 1991, 83-90; "El poblament de la Cerdanya des dels  rgens fins a l'ocupació romana", *Ceretania*, 1, IEC-GRAHC Puigcerdà-Perpinyà, 1991, 21-38.

²⁴ GUILAINE, J., *L'Age du Bronze en Languedoc Occidental, Roussillon, Ariège*, M.S.P.F. 9, Paris, 1972.

²⁵ NOUGIER, L.-R. i ROBERT, R., "La céramique de la grotte de Bédeilhac (Ariège)", *Compte rendu de la XIVe s sion du Congr s préhistorique de France, Strasbourg – Metz. 1953*, Paris, Société préhistorique française, 1955, 494-538; "Le matériel lithique et osseux de la grotte de Bédeilhac (Ariège)", *Compte rendu de la XVe session du Congr s préhistorique de France. Poitiers-Angoulême 15-22 juillet 1956*, Paris, Société préhistorique française, 1957, 760-780.

²⁶ Guilaine, J., "Pròleg", *op. cit.*, 13-16.

Fig.4.-Morfologies i decoracions de nanses de ceràmiques pertanyents a la fàcies Juberrià. A dalt: Juberri (Martínez 2016), a sota: Fou de Bor (Maluquer 1942)

Guilaine també fa referència al jaciment de la **Grotte de Bedeilhac** (Arieja, França), del qual hem pogut consultar una antiga publicació²⁷, on sembla que es pot veure un gran nombre de nanses amb aquests apèndixs o prolongacions superiors. Igualment, en aquest jaciment es troben aquestes interessants indústries d'os amb perforacions.

La recerca bibliogràfica ha permès trobar altres jaciments on són presents algunes d'aquestes nanses i que ens fa suggerir la seva inclusió al Juberrià. No tenim més informació sobre materials, estratigrafies i estudis realitzats, però aquest element tan significatiu i la seva situació geogràfica ens du a fer aquesta proposta, sempre amb una certa prudència. Aquests jaciments serien la **Grotte d'Enlène** (Montesquieu-Avantès, França)²⁸, **Goufre et grotte de Gelès** (Girosp, França)²⁹, **Grotte de Las Morts**

²⁷ NOUGIER, L.-R. i ROBERT, R., "La céramique...", *op. cit.*, 494-538.

²⁸ ROUQUEROL, N. "Du Néolithique à l'Âge du Bronze dans les Pyrénées centrales françaises", *Archives d'Écologie Préhistorique*, 16, 2004, Fig. 59: 1 i 3.

²⁹ *Ibidem*, Fig. 59: 2 i 4.

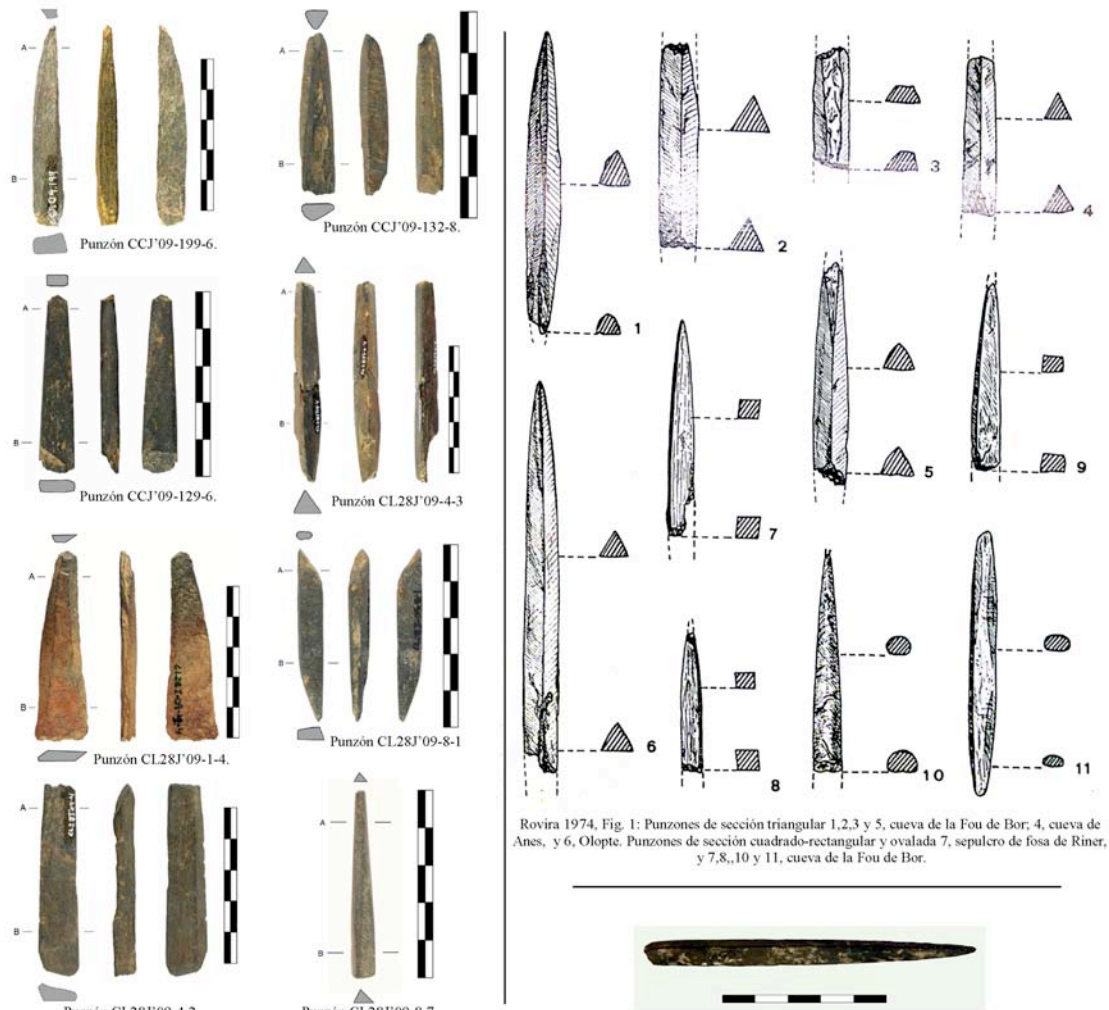

Fig.5.- Punxons de pedra de variada litologia trobats en diversos jaciments de la facies Juberrià. A l'esquerra: Juberri (Martínez et al. 2016, figs 1 a 8). A dalt a la dreta: Fou de Bor (Rovira 1974). A sota a la dreta: Cova de l'Home Mort (Gassiot i García 2008).

(Morenci, França)³⁰, **grotte de Rieuforcand** (Dun, França)³¹, i **Grotte des Ouilles de Rieuforcand** (Belesta, França)³².

Un altre element que sembla característic del Juberrià és una decoració ceràmica caracteritzada per uns nervis llisos que des de la part superior de les nanses giren a banda i banda lateralment i cap amunt, arribant de vegades fins a la vora del contenidor. Aquestes decoracions són molt presents a **Juberri** (Andorra), però també a la **Fou** (Bor, la Cerdanya).

Un tercer element molt present al Juberrià són els punxons d'esquist. Cal apuntar aquí que el fet que encara que s'han trobat alguns d'aquests elements en jaciments més llunyans, hem decidit no incloure'ls perquè la seva presència allà podria ser interpretada com un element d'intercanvi o de comerç o testimoni de pràctiques properes a la transterminància.

³⁰ *Ibidem*, Fig. 59: 8.

³¹ *Ibidem*, Fig. 59: 5.

³² *Ibidem*, Fig. 73: 5 i 6.

Aquests punxons es troben a **Juberri** (Andorra)³³ i ja eren coneguts d'antic en aquesta zona per la publicació d'altres exemples trobats a la **Fou** (Bor, Cerdanya)³⁴ on ja s'exposaven com pertanyents a la cultura pirinenca.

També s'ha trobat algun d'aquests punxons a la **Cova d'Anes** (Prullans, la Cerdanya)³⁵ amb materials neolítics i de l'edat de bronze. Encara que no hem pogut revisar els materials neolítics, la seva situació geogràfica i la presència d'aquest element ens fa proposar la seva inclusió en aquest treball.

En la seva recerca el Grup d'Arqueologia d'Alta Muntanya va trobar alguns materials en superfície a la **Cova de l'Home Mort** (Soriguera, Pallars Sobirà)³⁶, entre els quals hi havia un d'aquests punxons. De la mateixa manera, aquest fet i la seva proximitat geogràfica als altres jaciments aquí tractats ens fa afegir-lo a aquesta llista.

Un altre jaciment que no té cap dels elements ressenyats per identificar-lo dins d'aquesta fàcies, però que sembla clar que hi pertanyeria és la **Tomba de Segudet** (Ordino, Andorra)³⁷. D'una banda, una datació de C14 demostra una coetaneïtat amb els jaciments de Juberri i d'una altra, la presència dins de la tomba d'una gerra ceràmica amb decoracions incises amb paral·lels a la Fou de Bor, ens indiquen la seva inclusió dins el Juberrià.

Finalment, resta el jaciment de **Pla del Bac** (Eina/Eyne, Cerdanya) on es van trobar, a 1.650 m d'altitud, restes d'un hàbitat al peu d'una acumulació de blocs de gneis en una localització aïllada. Encara que els abundants materials campaniformes apunten una habitació d'època calcolítica³⁸, hi ha una datació de C14³⁹ d'una estructura de combustió situada a la fi de V mil·lenni, tot i que sense materials associats, fet que ens suggereix, donada la seva situació geogràfica, que bé podria correspondre a aquesta fàcies Juberrià.

5.-GEOGRAFIA I CRONOLOGIA DE LA FÀCIES JUBERRIÀ.

A partir dels jaciments exposats hem intentat delimitar l'àrea geogràfica on es trobaria estesa aquesta fàcies: Andorra, la comarca de la Cerdanya (Lleida i Girona, Espanya) i el sector est de la comarca del Pallars Sobirà (Lleida, Espanya), els departaments francesos de l'Arieja, la part sud de l'Alta Garona i la part oest dels Pirineus Orientals. La situació dels jaciments treballats sobre un mapa (fig. 1) ens mostra l'existència d'uns grups humans realitzant les seves activitats en un entorn amb una interacció directa amb el que diríem és mitja muntanya.

³³ MARTÍNEZ, P. *et al.*, "El Juberrià...", *op. cit.*, en prensa.

³⁴ ROVIRA, J., "Los punzones de pizarra de la cultura pirenaica", *Miscelánea Arqueológica conmemorativa del XXV Aniversario de los Cursos de Ampurias*, Barcelona, 1974, 321-328.

³⁵ ROVIRA, J., "El neolític a la Cerdanya i alta vall del Segre", *Cypsela*, 1, Girona, 1976, 39-48.

³⁶ GASSIOT, E. i GARCÍA, V., *Troballes arqueològiques a la cova de l'home Mort de Soriguera (Pallars Sobirà)*, Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Prehistòria, 2008, Memòria d'excavació (inèdita).

³⁷ YAÑEZ, C. *et al.*, "El mon funerari al final del V mil·lenni a Andorra: La tomba de Segudet (Ordino)". *Cypsela* 14, 2002, 175-194.

³⁸ CRABOL, D. i CAMPAJÓ, P., "Nouveau jalon des campaniformes pyrénéens dans l'haute montagne catalane", *Prehistòria i arqueologia de la Conca del Segre, Homenatge al Prof. Dr. Joan Maluquer de Motes, VII col·loqui internacional d'arqueologia de Puigcerdà* 1986, Puigcerdà, IEC, 1988, 85-102.

³⁹ RENDU, C. *et al.*, "Premieres traces d'occupation pastorale sur la montagne d'Enveig", *Travaux de Préhistoire Catalane*, 8, 1996, 35-43.

D'altra banda, tenim diverses datacions de C14 que ens ajuden a situar els contextos materials que hem atribuït a aquesta fàcies. Com podem veure a la figura 6, totes elles situen aquesta fàcies en la segona meitat del V mil·lenni.

JACIMENT	REFERENCIA	DATA BP	DATA cal BC.
Juberri – Camp del Colomer (Juberri , Andorra)	Beta-325686	5630±40	4538-4364
Juberri – Camp del Colomer (Juberri , Andorra)	CNA-2257.1.1	5600±35	4496-4355
Juberri – Camp del Colomer (Juberri , Andorra)	Beta-325684	5350±40	4324-4051
Juberri – Camp del Colomer (Juberri , Andorra)	Beta-325685	5300±30	4236-4042
Juberri – Camp del Colomer (Juberri , Andorra)	CNA-2256.1.1	5205±35	4222-3956
Tomba de Segudet (Ordino, Andorra)	Beta-160374	5350±40	4320-4050
Site de llo 2 (Pirineus-Orientals, França)	Gif 6749	5700±80	4713-4367
Pla de Bac (Pirineus-Orientals, França)	Gif 7492	5300±65	4317-3980

Fig.6.- Taula amb les datacions de C14 dels jaciments adscrits a la fàcies Juberrià.

6.-CONCLUSIONS

Es pot definir la fàcies del Juberrià com aquelles comunitats situades entre la zona alta de la vall del Segre, el territori andorrà i els departaments francesos de l'Arieja, la part sud de l'Alta Garona i la part oest dels Pirineus-Orientals les quals exploten els recursos naturals del seu entorn per a la confecció d'elements abiòtics, com són els punxons d'esquist i la indústria lítica polida, i per a la realització de les seves ceràmiques. Les prolongacions superiors, protuberàncies, apèndixs o botons caracteritzen la ceràmica documentada, tant en grans contenidors, com els que s'han documentat a Juberri, com en altres de més petits documentats a la Fou. En les ceràmiques trobem també algunes decoracions que semblen adscriure's a aquesta fàcies, com són les garlandes incises del vas de Segudet i en la Fou, o els nervis que surten des de les nanses lateralment i cap amunt, arribant de vegades fins a la vora del recipient.

Si bé hem pogut trobar alguns elements materials que ens han ajudat a identificar aquesta fàcies, queda encara una llarga investigació molt interessant per realitzar. Queda pel futur tractar d'aprofundir en les formes d'hàbitat d'aquestes comunitats que semblen estar habituades i adaptades als entorns de muntanya. Resta per saber també l'abast de recursos biològics que aquestes comunitats exploten i utilitzen, doncs encara que ha estat una sorpresa les pràctiques agrícoles de Juberri a aquestes alçades de muntanya, no s'han trobat allà restes de fauna, que eren el recurs que tradicionalment s'havia assignat a aquests grups que fan vida en aquestes contrades.

Pel que fa al món funerari, només coneixem la sepultura de Segudet que és una cista formada per sis lloses de pissarra que recorda a la disposició dels sepulcres del Solsonià⁴⁰. Encara que només tenim aquest testimoni, sembla que aquest sepulcre del

⁴⁰ CASTANY, J., *Els megàlits neolítics de "Solsonià"*, Tesis doctoral inèdita, Lleida, Universitat de Lleida. Departament d'Història, 2009; FÍGULS, A., "El sepulcre neolític de Cal Rajolí (Olius, Solsonès)", A Genera, M. (coord.), *Actes de les Jornades d'Arqueologia i Paleontologia. Lleida, 30 de novembre, 1 i 2 de desembre de 2000*, vol 1, Lleida, Generalitat de Catalunya, 2003, 147-156; SERRA VILARÓ, J., *Civilització megalítica a Catalunya. Contribució al seu estudi*, Solsona, Musaeum Archaeologicum Diocesanum, 1927.

Juberrià podria ser un prededent del que després, durant el Neolític Mitjà Ple, configura el Solsonià, que bé abasta fins a geografies andorranes amb testimonis al mateix Juberri - Feixa del Moro⁴¹.

Finalment, ser  un interessant treball que deixem per a un futur el tractar de delimitar bé quins detalls, dimensions, orientacions, morfologies i altres característiques defineixen les nanses d'apèndix de bot  que fins ara havia servit per situar el Bronze Mitjà, i quines altres catacter stiques defineixen aquestes nanses de la fàcies Juberrià.

7.-REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES:

- Barreres, M. i Huntingford, E., "El jaciment arqueològic de la Fou de Bor (Baixa Cerdanya)", *Ausa* X/102-104, 1982, p. 201-215.
- Barreres, M. i Huntingford, E., "La Fou de Bor", *Excavacions Arqueol giques a Catalunya*, 1: 142, Dept. de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1982.
- Beeching, A., "Nouveau regard sur le Néolithique ancien et moyen du Bassin rhodanien". A Voruz, J.-L. (dir), *Chronologies néolithiques: de 6000 à 2000 ans avant notre ère dans le Bassin rhodanien. Colloque d'Ambérieu-en-Bugey 1992*, Ambérieu-en-Bugey, Société Préhistorique Rhodanienne (Documents du Département d'Anthropologie et d'écologie de l'Université; 20), 1995, p. 93-111.
- Bosch Gimpera, P., *Etnologia de la Península Ibérica*. Barcelona, Ed. Alpha, 1932.
- Bosch Gimpera, P., *El poblamiento antiguo y la formación de los pueblos de Espa a*. Mexico City, Editorial Imprenta Universitaria, 1945.
- Campmaj , P., "Le site de Ll ", *Cypsela* 1, 1991, p. 83-90.
- Campmajó, P., "El poblament de la Cerdanya des dels orígens fins a l'ocupació romana", *Ceretania*, 1, IEC-GRAHC 1991, p. 21-38.
- Canals, M.; Ribera, C. i Viñas, R., "La Fou de Bor i cavitats de l'alta Vall del Segre", *Monografies Locals*, 5, Sèrie B, CEC, 1970.
- Castany, J., *Els megàlits neolítics del "Solsonià"*. Tesis doctoral inèdita, Lleida, Universitat de Lleida. Departament d'Història, 2009.
- Colomines, J., "Cova de la Fou. Bor (Cerdanya)", *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. VIII, 1927-31, p. 14-19.
- Comas D'Argemir, D., " Existe una cultura Pirenaica? Sobre las especificidades del Pirineo y el proceso de cambio social", *Temas de Antropolog  Aragonesa*, 5, 1995, p. 31-54.
- Crab l, D. i Campmajó, P., "Nouveau jalon des campaniformes pyr neens dans l'haute montagne catalane", *Prehistòria i arqueologia de la Conca del Segre, Homenatge al Prof. Dr. Joan Maluquer de Motes, VII col loqui internacional d'arqueologia de Puigcerdà 1986*, Puigcerdà, Institut d'Estudis Ceretans, 1988, p. 85-102.
- Courtin, J., *Le Néolithique de la Provence*. Paris, Klincksieck (Mémoires de la Société préhistorique française; 11), 1974.
- Fíguls, A., "El sepulcre neolític de Cal Rajolí (Olius, Solsonès)". A Genera, M. (coord.), *Actes de les Jornades d'Arqueologia i Paleontologia 2000: Lleida, 30 de novembre, 1 i 2 de desembre de 2000*, vol 1, Lleida, Generalitat de Catalunya, p. 147-156.
- Fort , A. i Vidal, A. (Coord.), *Comunitats agrícoles al Pirineu. L'ocupació humana a Juberri durant la segona meitat del V mil enni cal AC (Feixa del Moro, Camp del Colomer i Carrer Llin s 28, Monografies del Patrimoni Cultural d'Andorra*, 6, Andorra, Departament de Patrimoni Cultural, 2016.
- Gassiot, E. i García, V., *Troballes arqueològiques a la cova de l'home Mort de Soriguera (Pallars Sobirà)*. Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Prehistòria, Novembre 2008, Memòria d'excavació (inèdita).
- Guilaine, J., "Sur l'Epicaudal languedocien", *Les civilisations n olithiques du Midi de la France. Colloque de Narbonne*, 1970, p. 13-16.

⁴¹ LLOVERA, X., "La Feixa del Moro (Juberri) i el neolític mig-recent a Andorra", *Tribuna d'Arqueologia 1985-1986*, Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1986, p. 15-24.

La Seu d'Urgell pel III Congrés Història dels Pirineus, 16-18 de Juny 2017

- Guilaine, J., *L'Age du Bronze en Languedoc Occidental, Roussillon. Ariège*, Paris, M.S.P.F. 9, 1972.
- Guilaine, J., "Pròleg", A Fortó, A. i Vidal, A. (coord), *Comunitats agrícoles al Pirineu. L'ocupació humana a Juberri durant la segona meitat del V mil·lenni cal AC (Feixa del Moro, Camp del Colomer i Carrer Llinàs 28*, Andorra, 2016, p. 11-13.
- Kroeber, A. L. i Kluckhohn, C., *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*. 1952.
- Harari, Y. N., *Sàpiens. Una breu història de la humanitat*. Barcelona, Edicions 62, 2015.
- Llovera, X., "La Feixa del Moro (Juberri) i el neolític mig-recent a Andorra", *Tribuna d'Arqueologia 1985-1986*, Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1986, p. 15-24.
- Maluquer de Motes, J., "La cerámica con asas de apéndice de botón y el final de la cultura megalítica del nordeste de la península", *Ampurias*, IV, 1942, p. 171-188.
- Mair, L., *Introducción a la antropología social*, Madrid. Alianza Universidad, 1986.
- Martínez, P., "Estudi dels materials ceràmics", A Fortó, A. i Vidal, A. (coord.), *Comunitats agrícoles al Pirineu. L'ocupació humana a Juberri durant la segona meitat del V mil·lenni cal AC (Feixa del Moro, Camp del Colomer i Carrer Llinàs 28*. Andorra, 2016, p. 87-148.
- Martínez, P., Vaquer, J., Fortó, A., Vidal, A., Maese, X., "Primers apunts sobre els materials dels jaciments neolítics de Juberri (Andorra)", *3er Col·loqui d'Arqueologia d'Odèn*, 2014, p. 47-56.
- Martínez, P. i Mercadal, O., "La Fou de Bor (La Cerdanya, Girona). Apuntes para la restitución de sus ocupaciones durante la prehistoria reciente", *Actas del VI Congreso del Neolítico Peninsular* (Granada, 2016), en premsa.
- Martínez, P., Vidal, A., Turu, V., Augé, O., Pujol, F., Fíguls, A., Maese, X. i Fortó, A., "El Juberrià. Una nueva facies cultural para el Neolítico Medio Inicial en el Pirineo Oriental", *Actas del VI Congreso del Neolítico Peninsular* (Granada, 2016), en premsa.
- Mestres, J., "Neolític Antic Evolucionat Postcardial al Penedès", *El Neolític a Catalunya. Taula rodona de Montserrat (maig de 1980)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1981, p. 103-112.
- Nougier, L.-R. i Robert, R., "Lissoirs d'os à perforation, du "néolithique pyrénéen" de Bédeilhac et de Niaux (Ariège)", *Bulletin de la Société préhistorique de France*, tome 49, n°3-4, 1952, p. 153-157.
- Nougier, L.-R. i Robert, R., "La céramique de la grotte de Bédeilhac (Ariège)", *Compte rendu de la XIVe session du Congrès préhistorique de France, Strasbourg - Metz, 1953*, Paris, Société préhistorique française, 1955, p. 494-538.
- Nougier, L.-R. i Robert, R., "Le matériel lithique et osseux de la grotte de Bédeilhac (Ariège)", *Compte rendu de la XVe session du Congrès préhistorique de France. Poitiers-Angoulême 15-22 juillet 1956*, Paris, Société préhistorique française, 1957, p. 760-780.
- Rendu, C., Campmajó, P., Davasse, B., Galop, D. i Crabol, D., "Premieres traces d'occupation pastorale sur la montagne d'Enveig", *Travaux de Préhistoire Catalane*, 8, 1996, p. 35-43.
- Rouquerol, N., "Du Néolithique à l'Âge du Bronze dans les Pyrénées centrales françaises", *Archives d'Écologie Préhistorique*, 16, 2004, 187 p.
- Rovira, J., "Los punzones de pizarra de la cultura pirenaica", *Miscelánea Arqueológica conmemorativa del XXV Aniversario de los Cursos de Ampurias*, Barcelona, 1974, p. 321-328.
- Rovira, J., "El neolític a la Cerdanya i alta vall del Segre", *Cypsela*, 1, 1976, p. 39-48.
- Rovira, J., "Eneolític i edat del bronze a la Cerdanya i alta vall del Segre", *Cypsela*, 1, 1976, p. 61-68.
- Serra Vilaró, J., *Civilització megalítica a Catalunya. Contribució al seu estudi*. Solsona, Musaeum Archaeologicum Diocesanum, 1927.
- Toledo, A., "Els materials ceràmics de les coves A i B d'Olopte (Isòvol, Cerdanya)", *Cypsela*, 12, 1998, p. 135-146.
- Vallalta, J. F. de i Barris, J., *Memòria d'excavació de la Cova B d'Olopte (Cerdanya)*, 1983, (inèdita).
- Vallalta, J. F. de i Barris, J., *Memòria d'excavació de la Cova B d'Olopte (Cerdanya)*, 1984, (inèdita).
- Vallalta, J. F. de i Barris, J., *Memòria d'excavació de la Cova B d'Olopte (Cerdanya)*, 1985, (inèdita).
- Violant i Simorra, R., *El Pirineo Español. Vida, usos, costumbres, creencias y tradiciones de una cultura milenaria que desaparece*. Madrid, Plus Ultra, 1949.
- Yañez, C., Malgosa, A., Burjachs, F., Díaz, N., García, C., Isidro, A., Juan, J. i Matamala, J., "El mon funerari al final del V mil·lenni a Andorra: La tomba de Segudet (Ordino)", *Cypsela*, 14, 2002, p.175-194.